

De Hollandse detectiveroman als spiegel van een burgerlijke geestesgesteldheid

door

Dr. R. JANS

Wellicht is het dienstig allereerst een korte verklaring te geven van de titel die boven dit opstel prijkt. Het gaat dus over de detectiveroman, waarmee bedoeld worden alle gefantaseerde verhalen waarin een speurder, al of niet behorende tot de officiële politie, door middel van intellectuele arbeid de bedrivers van een misdaad weet op te sporen of althans de wijze waarop de misdaad gepleegd is, duidelijk kan maken. Het gaat over de Hollandse vorm van deze roman, d.w.z. over de verhalen van deze soort welke door Noordnederlandse auteurs zijn samengesteld en volgens onze mening tegenover de veelal Angelsaksische voorbeelden een onmiskenbaar en autochtoon burgerlijk karakter vertonen.

Gedurende dertig jaar al is de detectiveroman in Nederland, zij het met lange onderbrekingen en enige schuchterheid, het onderwerp geweest van min of meer wetenschappelijke studie. Voor die schuchterheid bestaan wel redenen. Het detectiveverhaal wordt, ten minste in ons vaderland, terecht of ten onrechte niet tot de aanvaardbare literatuur gerekend, zodat nauwelijks een liefhebber van de schone letteren ronduit durft te bekennen dat hij in de late avonduren, en misschien al eerder, als hij de belletrische beu is, de voorkeur geeft aan bijzonder lichte lectuur waarin toch het element „denksport” net zwaar genoeg weegt om er een zeker gewicht aan te verlenen. En dan, *il ne faut pas discuter ses plaisirs*, zoals de romanist Jean Jacques Salverda de Grave een gedegen artikel *Over detectiveverhalen* besluit, waaruit de niet overwonnen schaamte nog spreekt¹.

Deze toon herkennen we nagenoeg bij alle auteurs over dit onderwerp, zelfs, al is het in mindere mate, bij de Indischman Edy du Perron in zijn *Dialogen over het detectiveverhaal*². Wij Hollanders worden er niet gaarne op betrapt dat we bezig zijn met iets wat onze Calvinistische instelling ons dwingt onbenullig te noemen. Zo noemde Constantijn Huygens zijn marinistische raad-

(1) Vragen des Tijds 1930.

(2) De eerste dialoog in de bundel *De smalle mens* 1932. Met twee dialogen vermeerderd in 1937, uitgegeven in 1939.

selpoëzie de Korenbloemen op de akker van zijn zoveel belangrijker politieke werkzaamheden. Geen nood, we hebben ze voortaan nuttig gemaakt door ze te gebruiken als examenstof voor toekomstige leraren in de Nederlandse taal.

Maar de beste wijze van verdediging is de aanval. Waarom niet ruiterslijk toegegeven dat de erkende literaire romanliteratuur voor een groot deel verzeild is geraakt in de binnenzee van uitzonderlijke psychologische problemen, die de eenvoudige lezer met zijn normale behoefte aan romantische verhaalkunst niet kunnen boeien. Het volk dat met de literatuur mee omhoog had moeten gaan, vindt nu zijn ontspanningslectuur in de veel verspreide, doorgaans Engels georiënteerde week- en damesbladen welke de intellectuelen veinzen niet te lezen; of het moet zich tevreden stellen met verouderde en geminchte vertellers als Alexandre Dumas, Jules Verne en andere verguisde klassieken die ten minste verhalen te bieden hadden. Aan beide zijden van het IJzeren Gordijn laat men, zij het om sterk verschillende redenen, de officiële letterkunde gaarne links liggen.

Toch spreekt het vanzelf dat detectiveverhalen in de eerste plaats gelezen worden door dezelfde categorie van mensen als die waartoe de auteurs ervan behoren. Zonder te willen beweren dat keukenmeidenromans worden geschreven door keukenmeiden, kunnen we toch stellen dat de meeste detectiveverhalen zijn geschreven door meesters in de rechten of personen met een soortgelijke, al of niet academische opleiding. Dit geldt zeker voor de Hollandse productie. De methode van het observeren, deduceren en combineren, verrijkt met de intuïtie van een speurderstalent, past zo goed bij de universiteit als bij het detectiveverhaal. In het laatste vindt men immers de combinatie van een boeiende avonturenepiek met een overtuigende didactiek. Bij de verantwoording van zijn onderzoek treedt de detective vaak op als een pedante schoolmeester.

In een van zijn detectiveromans geeft Ivans, de oudste Hollandse auteur in dit genre, openlijk toe dat hij in zijn vrije tijd liever Karl May leest dan verheven auteurs. In een dialoog met de detective komt het volgende uit de bus: Een schrijver met fantasie en zonder de onweerstaanbare drang om zijn medemensen op de psychische ontledtafel te leggen staat tegenwoordig in een slecht blaadje... bij de gestrenge heren critici. Maar toch zijn er duizenden die hem dankbaar zijn. Ik vermoed dat het zijn bedoeling is, voor die duizenden te schrijven en niet voor de heren critici. Helaas, zelfs Winnetou en zijn Apachen zijn niet altijd interessant genoeg om een met zorg beladen mens aan zijn eigen druk-

kende gedachten te onttrekken³.

Commissaris Maigret, schepping van de Luikenaar Georges Simenon, leest in zijn beperkte vrije tijd telkens weer als een soort bijbel de werken van Alexandre Dumas, die hij met een zucht neer moet leggen, als de telefoon een nieuwe moordzaak aankondigt. De verwantschap van het detectiveverhaal met de avonturenroman staat dus wel vast, maar, zoals Du Perron beweert, alleen het eerste is zo boeiend gebleken dat het in de ziekenhuizen de zieken voor enige tijd van hun zorgen kon afleiden. Dat moet wel samenhangen met het element denksport waardoor het detectiveverhaal beheerst wordt. De lezer speelt het detectivespel mee, zelfs als hij zich in hoofdzaak passief gedraagt en zich ermee tevreden stelt als de „domme” Dr. Watson door een Sherlock Holmes beschoolmeesterd te worden.

Tegenover degenen die de literaire waarde van detectiveverhalen per se willen ontkennen, zou men van de weeromstuit kunnen betogen dat ze zich juist door een „klassieke”, strakke vorm onderscheiden van de lintwormachtige, van week tot week en van dag tot dag bijgeschreven, als feuilletons gepubliceerde verhalen van het negentiende-eeuwse romantische genre. Tegenover *De graaf de Monte Christo*, waarin de abbé Faria als een vroege priesterdetective (1842) aan de ten onrechte gevangen genomen Edmond Dantès de motieven van zijn vijanden uiteenzet, vormen *De moorden in de rue Morgue* (1841) met ongeveer dertig bladzijden een juweeltje van afgerondheid. Maar aan het genie van Poe, de auteur van dit eerste werkelijke detectiveverhaal, wordt dan ook door niemand getwijfeld.

Men zou zelfs kunnen stellen dat het detectiveverhaal als zodanig even veel recht heeft op literaire waardering als de klassieke tragedie, welke in haar bouw eveneens aan strenge regels gebonden was en welke evenzeer, in de classicistische periode, voor duizenden, onbekwame derderangsauteurs aanleiding geweest is tot de productie van een onafzienbaar aantal tragische mislukkingen. Du Perron citeert een enthousiasteling die een drietal werken uit de wereldliteratuur, wegens het thema van het zoeken naar een misdadiger, meteen maar bij het detectivegenre wil inlijven n.l. *Koning Oidipus* van Sophocles, *Hamlet* van Shakespeare en *De gebroeders Karamazow* van Dostojewski. Als het niet waar is, is het mooi gevonden, maar voor het laatste werk zou het onbekend blijven van de vadermoordenaar te wijten zijn aan een nog al ingrijpende Franse bewerking van het Russische origineel, waarin net als in *Misdaad en straf* de pleger van de moord van de aanvang

(3) *Geheime dienst*, Nr 2 der G.G.-serie 1926, blz. 131 en 167.

af bekend is. Met dat al blijft de roman dan toch een psychologische politieroman, die door de gedachte dat wij allen schuldig zijn, in ieder geval naar de geest, tot een hoger literair niveau verheven wordt. Maar deze gedachte vinden we dan later weer terug bij de priester-detective Father Brown van G.K. Chesterton. Dit is weer voor een Hollands theoloog aanleiding geweest om te constateren dat dank zij dezelfde Chesterton het detective-verhaal geworden is tot een religieuze boodschap⁴.

De strakheid van vorm welke we in menige detectiveroman ontdekken, wordt bepaald door de factor dat de auteur de oplossing van het probleem tevoren kent. Doordat hij die slechts geleidelijk uit de doeken doet, ontstaat de spanning waaraan de lezer ten offer valt. Er is altijd sprake van een terugblik, een inversie. De logica van het verhaal laat minder plaats open voor spontane toevalligheden dan in de avonturenroman, ja zelfs minder dan in het normale leven. Al te grote toevalligheden worden de auteur juist kwalijk genomen. Dan is het of hij er zich met een Jantje van Leiden afmaakt. Maar de te ernstig opgevatte logica bewerkt dat het verhaal daardoor gaat lijden aan een al te duidelijk waarneembare hersenconstructie. Het verhaal begint met het constateren van een misdaad, waarna het zoeken van de dader onder een aantal verdachten de spanning opvoert naar een katharsis.

Een ander procédé biedt nog meer gelegenheid tot psychologische verdieping. We bedoelen het hotelprocédé, zoals dat meermalen bij Vicky Baum te vinden is. De auteur plaatst een aantal van verschillende kanten gekomen personen in een gemeenschappelijke, voor allen gelijke situatie: een hotel, een geïsoleerd landhuis, een eiland, een schip, een trein, een vliegtuig; hij werkt vervolgens in terugblik een aantal biografietjes uit tot een kritiek moment: een ramp, een brand, een bombardement of een gewone moord, waarop dan de personen volgens hun aard reageren. De mogelijkheden van deze techniek zijn nog lang niet uitgeput. Het is het procédé van de aloude Rahmenerzaehlung, een soort Canterbury Tales dus, maar steviger en logischer gebundeld. Het gevaar ervan is dat, als de schrijver het eenmaal beheerst, hij in staat is, met verandering van namen en situaties, een haast onbeperkt aantal van dergelijke romans in het licht te geven, waarnaar dan de leesgierige meute weer met grage tanden grijpt. Wil men voorbeelden, dan leze men *Stambul Train* van Graham Greene, niet de eerste de beste dus en *Murder in the Orient Express* van Agatha Christie. Heel goed en dichters in de buurt zijn de universiteits-detect-

(4) Prof. G. Van der Leeuw, *Het detectiveverhaal als spiegel van deze tijd*, De Gids 1944-45.

tiveromans *An Oxford Tragedy* van J.C. Masterman en *The Cambridge Murders* van Dilwyn Rees, beide van 1945.

De klassieke bouw van het detectiveverhaal kan zo tegelijk zijn triomf en zijn ondergang betekenen. Het gemakkelijk hanteren van een techniek leidt tot veelschrijverij en vervlakking, zelfs bij auteurs wier oorspronkelijk talent men niet kan betwijfelen.

De detective stamt af van de ridder uit de Keltische ridderroman als de bastaard uit een vorstelijke familie. Hij beweegt zich het vrijst en gunstigst in een Angelsaksische omgeving en is in dat milieu nog eerder Amerikaans dan Engels. Zelfs de Franse tak van deze dynastie kan herleid worden tot die ene stamvader Edgar Allan Poe, die in april 1841 het eerste detectiveverhaal schiep *De moorden in de rue Morgue*.

De Keltische ridderroman bevatte zowel het motief van de queste, het zoeken naar de verdwenen Graal of het Zwevende Schaakbord als dat van de edele ridder, die de zwakken verdedigt tegen de corrupte sterken. Bovendien is de verwantschap in sfeer tussen de Keltische ridder en de Angelsaksische detective al geografisch bepaald: pas in de laatste jaren komt de detective ook in Duitssprekende landen tot ontwikkeling, vooral bij de Zwitser Duerrenmatt.

De detective moet in principe een edel karakter bezitten, ridderlijk zijn ook in de gangbare betekenis van het woord: hij verdedigt dikwijls als eenling de vernederden en beledigden, herstelt het evenwicht tussen goed en kwaad, maakt zelf uit in hoever het kwaad moet worden gestraft, en behoudt zich het recht voor de misdadiger al of niet aan de rechterlijke macht over te leveren. Ten gevolge van dit eigenmachtig optreden komt hij soms lijnrecht te staan tegenover de gevestigde orde, die vertegenwoordigd wordt door de magistratuur en de officiële politie. Zoals in Leo Tolstoy's revolutionaire roman *Opstanding* van 1899 wordt dikwijls de moderne, onchristelijke maatschappij als de grote schuldige aangewezen, bij Chesterton en bij Simenon. De officiële ambtenaren, rechters en officieren van justitie vooral, worden aan de kaak gesteld in hun gebrek aan humane belangstelling, hun niet werkelijk geïnteresseerd zijn in het lot van de slachtoffers der samenleving, omdat hun gedachten worden weggetrokken naar hun eigen belangen, hun promotiekansen of gewoon maar hun particuliere genoegens. Kritiek op een verveelde magistratuur, die in de dagelijkse routine van het ambt, bedolven onder schijnzake-lijkheid, het essentiële vergeet.

Geheel anders, een veld van spanningen, lijkt ons weer de Amerikaanse rechtszaal in de romans van Erle Stanley Gardner, waarin de gewiekste advocaat Perry Mason een aanvankelijk triomfante

lijke, maar op den duur radeloze officier van justitie van replek dient. De rechter is hier een boven alle kritiek verheven, ideële figuur. Het belangrijkste en omvangrijkste gedeelte van dit soort detectiveroman speelt in de rechtszaal, waar de advocaat als spil fungeert. De detective, leider van een particulier bureau, is op het tweede plan gedrongen, hij bezorgt als een paranimf de gegevens die de advocaat voor zijn niet altijd bonafide verdediging nodig heeft. Maar de beschrijving van de rechtszitting, met de spitse dialogen, is hier toch de hoofdzaak. De auteur Erle Stanley Gardner vierde zijn triomfen in de dertiger jaren, na de eerste wereldoorlog. Zijn boeken leidden een klimaatverandering in het genre in, gekenmerkt door verruwing van de zeden, een lossere moraal en een sterke drang naar het erotische, waarvan de romantische kanten meer en meer worden vermeden. De neiging tot verzet tegen de gevestigde burgerlijke orde bewerkte het ontstaan van het, vooral Amerikaanse, hard-boiled genre, een als vernieuwing gelanceerde ontaarding, waarin de speurhond, the sleuth, the freewheeling cop, the private eye geëvolueerd is tot een lady-killer en soms tot een complete boef. Als een concessie aan de veranderde smaak van het publiek beginnen deze romans meestal op de buitenomslag met de voorstelling van een onverklaarbaar ontklede jongedame, zodat de lezer bij voorbaat wordt gerustgesteld dat het erotische element niet verwaarloosd is. Bij Gardner komt deze jongedame later behoorlijk aangedost in de beklagdenbank te zitten, waar ze verder een passieve rol speelt. Maar bij Dashiel Hammet, Raymond Chandler en Peter Cheyney, om te zwijgen van onze populaire tijdgenoot Carter Brown, is dit element veel sterker aanwezig.

De Franse roman policier, vanzelf erotisch geladen, vertoont de opvatting dat de officiële politie de zaak zelf wel aan kan. Dat is begrijpelijk omdat juist in Frankrijk, onder de beruchte minister van politie, Napoleons helper en tegenstander Fouché, de politiemacht eindelijk een officieel en respectabel karakter verkregen heeft. En vooral de politie in burgerkleding. Commissaris Maigret is alleen nog in zover particulier, dat hij bij kortzichtige superieuren niet voor vol wordt aangezien vanwege zijn weinig orthodoxe methoden. Ook de Engelse detectiveromans laten op den duur de door Poe geconstrueerde en door Sir Arthur Conan Doyle overgenomen tegenstelling tussen de geniale particuliere detective en de domme politieambtenaren vallen. Aanvankelijk komt de politiemann voor den dag als vriend van de detective, ten slotte wordt de politiemann zelf zo niet geniaal, dan toch zeer talentvol en verdwijnt de oerdetective van het toneel.

Een andere ontwikkeling is nog dat de belangstelling voor de

technische snufjes, van de afgebrande lucifers en de ongelooflijke vermommingen tot de moderne politiemethoden, vervangen wordt door een psychologische benadering van het probleem. Bij Simenon constateren we dat hij in sommige romans de commissaris-rechercheur zelfs geheel weglaat en de zaak alleen nog maar ziet van het standpunt van de misdadiger.

Zo komen we van de detectiveroman in de roman policier en van de roman policier in de Kriminalroman terecht en dan is de kringloop voltooid naar de roman over misdadigers, welke ook al in de achttiende eeuw bestond b.v. *Moll Flanders* van Daniel Defoe.

Naast de detectiveromans staan nog de spionageromans, waaraan sommige auteurs van detectives zich gewaagd hebben. We kunnen deze m.i. beter als een geheel apart staand genre beschouwen. Daar alle politieke stelsels en partijtengestellingen vergankelijk zijn, kunnen deze romans toch nooit klassiek worden, terwijl de strijd tegen de misdaad wel een probleem zal blijven, zolang de mensheid bestaat.

Men zegt dat het gehele detectivegenre aan het verlopen is en in een dood slop terecht zal komen. Wie weet? Maar de groten van de soort Auguste Dupin van Poe, Sherlock Holmes van Conan Doyle en Father Brown van Chesterton hebben toch kans op een lang leven, zoals *De laatste der Mohikanen* en *Winnetou, opperhoofd der Apachen*.

De Hollandse detectiveroman

De detectiveroman is in Nederland betrekkelijk laat voor den dag gekomen. De eerste auteur die er zich aan waagde en er veel succes mee had, was de Fries Mr. Jacob van Schevichaven, die onder het Russisch klinkende pseudoniem Ivans in de eerste wereldoorlog het verhaal *De man uit Frankrijk* publiceerde, duidelijk in navolging van Sir Arthur Conan Doyle, de geestelijke vader van de onsterfelijke Sherlock Holmes, de geniale denkmachine welke toen al dertig jaar lang de gemoederen bezig hield. Maar het is geen slaafse navolging, want Ivans' verhalen zijn door en door Hollands in mentaliteit en levensopvatting. Dit ondanks het feit dat zijn detective Geoffrey Gill een — ouderloze en familieloze — Engelsman is, die in menig opzicht verwantschap vertoont met Sherlock Holmes. Maar terwijl de laatste niet veel meer is dan een vleesgeworden denkmachine met een tendenz naar het kwade — hij geeft zich over aan het misbruik van verdovende middelen — is de schepping van Ivans een in alle opzichten positief gericht en gaaf mens met een neiging tot moraliseren. Men zal hem nooit op iets onfatsoenlijks betrappen. Daartoe behoort onder meer het

overvloedig genieten van sterke drank, dat sinds de eeuwwisseling in de meeste provincies benoorden de Moerdijk niet meer tot de goede toon behoort. Wel rookt de detective een eindeloze ketting van sigaren en sigaretten, meestal ten koste van anderen, maar hij behoudt daarbij de kenmerken van een asceet. Terwijl Sherlock Holmes een vrouwenhater is, wat hem in zijn gevaarlijk beroep wel te pas komt, kent Geoffrey Gill in zijn leven precies twee zeer romantisch geschilderde liefdes, waarvan de eerste ongelukkig is en de tweede met een ideaal huwelijk wordt bekroond. Zijn houding tegenover de schone sekse is altijd zeer ridderlijk en het opbeuren van gevallen vrouwen een van zijn specialiteiten. In verscheiden romans van Ivans, wier lezing de schrijver dan in een voorbericht aan jeugdige lezers ontraadt, wordt het lot van deze ongelukkige schepsels in een wat meewarige toon bezongen. Bij de bestraffing van misdadigers blijft Geoffrey Gill een human standpunt innemen: voor hem geldt vaak het *Summum ius, summa iniuria*. Als hij een menselijke verklaring voor het plegen van misdaden kan geven, zal hij het zelfs billijken dat de misdadiger zich door zelfmoord aan de doodstraf onttrekt. Gewoonlijk is die misdadiger iemand uit de hogere standen, zodat tegenover een positieve waarde van onafhankelijkheid ten opzichte van de letter van de wet een negatieve komt te staan van overdreven eerbied voor de rijken. In de Engelse romans heeft de eerbied voor de adel een snobbistisch karakter⁵. In de Hollandse ligt het accent anders. Omdat in Holland met zijn republikeinse tradities de adel als stand een geringer rol in het maatschappelijk leven heeft vervuld, wordt de eerbied voor de geboorteadel vaak automatisch vervangen door ontzag voor de rijke burgers. Dat kan samenhangen met Calvinistische opvattingen, volgens welke rijkdom doorgaans de beloning is voor een deugdzaam leven. Een misdadiger is in dit milieu een anomalie, een tragische figuur, die men niet op de normale manier kan behandelen. Opvallend is daartegenover de meer beschermende dan minachtende toon, welke bij Ivans doorklinkt als er sprake is van „werkmensen”, arbeiders. Net als in de ridderroman komt het volk er vooral voor in de vorm van personeel: huisbedienden, chauffeurs, tuinknechts en... politieagenten.

Ivans heeft een paar maal geprobeerd op een fatsoenlijke manier van zijn Geoffrey Gill af te komen, maar het is hem evenmin gelukt als Sir Conan Doyle zijn eenmaal ontworpen Sherlock kon kwijtraken. In het twaalfde deel van zijn eerste G.G.-serie laat

(5) Th. C. Van Stockum, *De held en zijn helpers in de detectiveromans van Ngaio Marsh, Dorothy Sayers en Margery Allingham*, Levende Talen, Berichten en mededelingen van de „Vereniging van Leraren in Levende Talen”, nummer 210, juni 1961.

de auteur de detective te Boedapest door communisten doodschieten. Daarna vindt hij een vrouwelijke detective uit in de zogenaamde May-serie, welke niet populair wordt en maar zes delen kan halen. G.G. keert dan weer terug in een tweede serie van twaalf delen, waarbij de auteur voor de moeilijkheid komt te zitten dat alle avonturen voor 1920 moeten plaats vinden, het sterfjaar van G.G. Want de detective kon niet verrijzen om der wille van de waarschijnlijkheid. Ivans was overigens vindingrijk genoeg in het bedenken van situaties. Na een aantal uitwijkpogingen in losstaande avonturenromans met telkens andere hoofdfiguren en detectives, waaronder een Amerikaanse, die echter zeldzaam op elkaar gelijken, probeerde hij het in 1931 met een Hollandse detective, dus met de totaal oorspronkelijke Hollandse detectiveroman. Deze bracht het niet verder dan zes delen. In deel vier kwamen weer figuren uit de G.G.-series voor. Ten slotte gaf Ivans de kamp op en lanceerde een derde G.G.-serie, welke na het zevende deel onderbroken werd, doordat de auteur in 1935 overleed. Geoffrey Gill is after all te levensvatbaar gebleken.

Du Perron heeft Ivans geprezen als de verdienstelijke beschrijver van de gemiddelde Hollander⁶. Dat gaat wel op voorzover het de beschrijving betreft van de gemiddelde Hollandse intellectueel, in welke gedaante de ik-zeggers achter wie de auteur schuilgaat, verschijnen: een arts, een musicus, een leraar, een journalist, een kunstschilder, een diplomaat, allen vervangers van de Dr. Watson-figuur van Conan Doyle. Maar de belangrijkste onder hen, in niet minder dan drie en dertig romans, is de oerdegelijke, kapitaalkrachtige Haagse advocaat Mr. Willem Hendriks.

Helemaal Hollands is hij niet. Zijn moeder was een Engelse en hij is getrouwd met Lady Maud, de jongste dochter van Lord Stockton, Peer van Engeland. Een *mésalliance* dus. Maar in dit zeer gelukkige huwelijk heeft mevrouw Hendriks haar hoogadellijke allures allang laten varen voor de voortreffelijke eigenschappen van de Hollandse huisvrouw. Pas wanneer de omgeving meent haar *hautain* te mogen behandelen of haar niet-adellijke echtgenoot te kleineren, kruipt het bloed waar het niet mag gaan en zet ze haar adellijke stekels op. Maar met dat al is de eerbied voor de adel in deze romans een gegeven, waarmee de relatie met de ridderroman weer wordt bevestigd. Voor de rest is Mr. Willem Hendriks het type van de doorgefourneerde Hollandse liberaal. In godsdienstig opzicht is zijn Calvinisme afgesleten tot een vrijzinnig christendom boven geloofsverdeeldheid, maar hij is nog altijd antirooms. Op een fatsoenlijke manier natuurlijk: zijn strijdmiddelen

(6) Du Perron t.a.p. blz. 60.

ontberen alle heftigheid waaraan het zuidelijke anticlericalisme soms mank gaat en hij velt zijn veroordelingen zo terloops laatdunkend dat geen katholiek er aanstoot aan zou kunnen nemen, laat staan er zich tegen zou kunnen verweren. Tot voor tien jaren waren de romans van Ivans dan ook zeer gewild in de populaire leesbibliotheken en in de laatste jaren blijft de prijs van zijn boeken, welke alleen nog antiquarisch te koop zijn, stijgen.

Mr. Hendriks geeft voor nuchter te zijn; in werkelijkheid is hij juist erg romantisch met een sterke gevoeligheid voor romantische landschappen en de vrije natuur, maar hij laat dat niet graag merken. In zijn vroege romans geeft Ivans uitvoerige landschapsbeschrijvingen, in zijn latere breekt hij ze eerder af, b.v. de omgeving van het Limburgse Valkenburg, waarvan hij veronderstelt dat ze de lezer bekend is⁷. Overigens geraakt zelfs G.G. voortdurend meer onder de bekoring van het Noordnederlandse landschap, dat de buitenlander zo weinig kent. Men heeft Ivans er wel een verwijt van gemaakt dat hij zijn werken zo weinig in Nederland zelf liet spelen. Het motief van Mr. Hendriks is dan dat de Engelse detective nu eenmaal niet zo vaak in Holland opereerde. De belangrijkste reden zal echter zijn dat de auteur Ivans, die een functie bij een levensverzekeringsbedrijf bekleedde en later directeur was van het bureau Colonial International, niet alleen geregeld in het buitenland te doen had, maar daar ook zijn vacaties doorbracht. Zijn moorden en andere misdaden gebeuren meestal in bekende vacantieoorden en in de vacantietijd. Kennelijk moesten ze zowel de auteur als de lezer ontspanning bezorgen. En de aanwezigheid van zijn vrouw en zijn pleegdochter bij het merendeel van die ellendige experimenten bewijst weer hoe een Hollands auteur nu eenmaal niet schijnt te kunnen ontsnappen aan de gezelligheid van het familieverhaal⁸. Op die vacantiereizen dus, in de Eifel, in de Harz, in de Dolomieten; in Wenen en Boedapest; aan het Comomeer en dat van Lugano; in Engeland, Schotland en Noorwegen; in het Zillerdal en aan de Riviera ontmoet Mr. Hendriks de buitenlanders, tegenover wie hij de onbewust superieure houding aanneemt van ons eigen Holland. Neem het hem niet kwalijk. Zelfs de zuidelijke Vondel is blijkens een zijner eerste drama's onder de bekoring gekomen van de mythe dat tussen de Heer en Holland een vast verbond zou bestaan⁹. Alleen de Engelsen worden, ondanks hun respect voor de adel, als van gelijke geboorte

(7) *Het landhuis van mevrouw Kortland*, nr 10 der 2de G.G.-serie, 1929, blz. 17.

(8) Du Perron t.a.p. blz. 60.

(9) *Pascha*, Verghelijkinghe van de verlossinghe der kinderen Israels met de vrijwordinghe der Vereenichde Nederlantsche provincien.

beschouwd, de Duitsers zijn — op enkele verheven geesten na, maar zoek die niet onder de ambtenaren — grof, chauvinistisch, militaristisch, slaafs en oorlogszuchtig; de Oostenrijkers en de Hongaren komen er wat gunstiger af; de Italianen zijn romantisch, heetbloedig en bijgelovig, maar ze houden van hun vaderland; de Russen zijn onbeschaafd en omkoopbaar. Na de revoluties van 1917 en 1918 incarneren de Russische, Duitse en Hongaarse communisten het kwaad op aarde, maar dit communisme, waartegen twee romans van Ivans zich speciaal richten, wordt gezien als een primitief anarchisme, de boeman waarmee het marxistisch-leninisme zo goed als geen verwantschap vertoont. De ideale detective G.G. verliest zijn leven in de strijd tegen bolsjewieken in Boedapest en daaruit blijkt wel hoe diep de angst voor deze revolutionairen bij de auteur zat. Maar zijn opvattingen komen niet alleen voor zijn eigen rekening, hij is in dezen de spreekbuis van een hele generatie van Hollandse bourgeois uit het tijdvak tussen de twee wereldoorlogen. Het is opmerkelijk hoe weinig aandacht aan de Belgen besteed wordt. België wordt alleen maar vermeld als een land waarvoorheen men naar Frankrijk reist. De opmerkingen over België en de Belgen zijn dan ook uiterst schaars, wat ik weer zou willen aanwijzen als een typisch Hollands verschijnsel. Toch komt in de detectiveroman *Het Spinneweb*, die grotendeels in Zuid-Frankrijk speelt, wel een en ander over de Belgen voor, dat niet bijzonder gunstig klinkt, al betreft het dan douaneambtenaren. Wat dunkt U van „een opdringende Belg, een soort Vlaamsen John Bull, met 'n pet op en een rood hoofd” of „een dikke Belgische beampte, wiens uniform zodanig om borst en buik spande, dat van elken knoop uit een diepe plooi hem om het lichaam liep,... scheen er een pervers genoeg in te scheppen, geen voorwerp in mijn koffer op zijn plaats te laten”. Maar behalve dat Ivans hier duidelijk bepaalde rancunes spuit, moet men voor ogen houden dat dit proza geschreven is in 1921, toen de Belgische regering in Noord-Nederland niet bepaald populair was¹⁰. In 1929 is het weer wat opgeklaard. Dan constateert de auteur, doelende op de Limburgers met hun lachjes en knipoogjes, dat „onze landgenoten in het Zuiden gemoedelijk zijn, ”en sprekende van een kellner in Maastricht: „Zelfs had het er een ogenblik iets van, dat hij mij op de schouder kloppen zou. Maar hij bedacht zich bijtijds”. De Hollandse afkeer van openlijk fysiek contact, plus de duidelijke angst voor het gemoedelijk doorbreken van de maatschappelijke „afstand” zijn hier apert. Het hoort immers niet zo!¹¹

(10) *Het spinneweb*, Nr 8 der 1ste G.G.-serie.

(11) *Het landhuis*, blz. 52.

De Hollander heeft een overdreven gevoel voor humor ten aanzien van afwijkende uitspraken van het Nederlands. Dat vinden we in de literatuur al in Breero's *Spaanse Brabander* en traditioneel bij Langendijk, Hildebrand, Van Lennep en de goedkopere humoristen. In het dagelijks leven is hij geneigd te lachen, ingehouden te lachen, als buitenlanders hun best doen Nederlands te spreken. Eigenlijk mogen alleen Hollanders Nederlands spreken en bovendien laten ze graag merken dat ze behalve deze, hun eigen taal, nog een mondjevol, zelfs vloeiend, andere talen spreken. Mr. Willem Hendriks spreekt er ongeveer een dozijn, natuurlijk ook Frans.

Het is ons nooit helemaal duidelijk geworden waarop de overtuiging berust dat de noordelijke uitspraak van het Nederlands, met de harde ch en zonder de zachte g, beter is dan de zuidelijke, maar in Holland is dat een axioma. Daarbij mag de intellectueel zich te buiten gaan aan het invoegen van barbarismen, zelfs Maleise, zonder dat men een moment aan het oer-Hollandse karakter van zijn taalbehandeling zal twijfelen. Hij demonstreert daarmee alleen zijn talenkennis.

In de detectiveroman komt dit internationaal gekleurd Nederlands voor, doordat dit genre het vlotte jargon behouden heeft van de vrijetijdsbesteding van universiteitsstudenten. Bij de oude, degelijke Ivans, die in zijn gehele levenshouding de opvattingen verraadt van vooroorlogse studentengeneraties, blijkt dat minder dan bij latere auteurs als Havank, de redacteur van Vrij Nederland H. Van der Kallen, die na hem de publieke smaak veroverd heeft. Ivans wortelt nog in Hollandse tradities. Bij hem komt telkens die schuchtere humor om de hoek kijken die, ofschoon verwant met het humoristisch realisme van een Charles Dickens, in Nederland toch een eigen stijl gevonden heeft bij letterkundigen in de trant van Beets, Kneppelhout, Van Lennep en zelfs bij de Batavus Droogstoppel van Multatuli. Zijn Mr. Willem Hendriks is de gemiddelde Hollander. Hij bezit de braafheid van Maurits Lijnslager, van Ferdinand Huyck en vanzelf van de brave Hendrik, maar zo dat die braafheid voor de gemiddelde lezer acceptabel is, omdat ze hem van de kleuterschool af is voorgehouden. In die braafheid heeft hij zijn gevoel voor humoristische situaties behouden en dit is wel zijn kracht, dat hij ook zichzelf humoristisch kan bezien. Het is de humor van de burger die net wat meer bereid is, net wat meer van de wereld gezien heeft, net wat meer savoir vivre bezit dan het merendeel van zijn landgenoten.

Wil men een — weliswaar luguber — vertekend beeld van deze landgenoten, de Hollander zoals een Belg hem kan zien, dan leze men de romans van Georges Simenon *Un crime en Hollande*, *L'Assassin*, en vooral *L'Homme qui regardait passer les trains*, wier

uitgangspunt telkens een stadje in het Noordoosten is, met de meesterlijk geschilderde sfeer van de nostalgie der verregende weidelanden en de zwaarmoedig-trage bewegingen van de deftige, zwaar-op-de-handse burgers. De stamgasten van een café, de leden van een herensociëteit, de dokter, de notaris met hun logge, noordse echtgenoten ; met hun wanhopig simuleren van een pseudo-Franse levenskunst, hun voorgewende kennis van wijnsoorten in een land dat niet voor de wijn bestemd is, hun uitbreekpogingen uit een in conventies verstarde, bekrompen samenleving. Dezelfde bedrukte atmosfeer waarin veel romans van Simon Vestdijk spelen en waaruit Slauerhoff naar China vluchtte. Maar de Hollandse werkelijkheid is het waarschijnlijk evenmin als de Vlaamse caricatuur welke Simenon tekent in zijn Maigret-roman *Chez les Flamands* over het leven der Vlamingen in het Franse Maasstadje Givet. Er is te veel van Simenon zelf in.

Ook de romans van Havank en Roothaert nemen de Nederlandse deftige burger op de korrel, waarbij even moet aangetekend worden dat het Hollandse woord „defchtig” een ander begrip dekt dan het Vlaamse homoniem. Mr. A. Roothaert, dertig jaar jonger op zijn minst dan Ivans, vertegenwoordigt de generatie welke in 1914 de luitenantleeftijd had, zoals kan blijken uit de niet geheel onhistorische roman *Spionnage in het veldleger*. Maar deze auteur wordt kennelijk door andere, te zeer anticlericale rancunes bewogen dan door verzet tegen de vorige generatie. Zijn humor heeft af en toe iets bitters, wat zijn overigens vlot-leesbare, geestige verhalen ontsiert. Maar Roothaert heeft in het detectivegenre zijn epigonen.

Havank is vrolijker gestemd. Hij sluit aan bij een humoristischer genre van detectiveverhalen dat in Engeland opgeld deed en waaraan zelfs Ivans al tol betaalde¹². De detective is meer een jolige vrijgezel geworden met een onmisbaar factotum als bediende. De man Jeeves van Wodehouse en de Bunter van Lord Peter Whimsey bij Dorothy Sayers. Havank blijft niet in Brabant hangen, met uitstapjes naar Antwerpen, maar vlucht naar het Zuidse Frankrijk, waarheen hij de Amsterdamse gein overplant. Zijn inspecteur Sylvère trouwt met een Française ; zijn inspecteur Carlier, alias De Schaduw, volkser dan zijn jongere, studentikoze collega, wordt in iedere volgende roman, hoewel hij een Fransman moet voorstellen, Amsterdamser en olijker. Havank toont een voorkeur voor de Franse esprit. Zijn detectives, officiële politiemensen, trachten Fransen te zijn met flitsende geestigheden, maar in de praktijk verzanden ze te gemakkelijk in platvloerse humor. Ze misbruiken rooms-klinken-

(12) o.a. *De dissonant*, nr 4 van de 2de G.G.-serie, 1927.

de kerkelijke termen in anticlericale zin. Er ligt een accentverschil als tussen de Franse *Roman du Renard* en het Vlaamse *Van den vos Reynaerde*, dat de humor niet in het erotische zoekt. Probeert de Noorderling het in de Franse stijl, dan loopt hij gevaar plat en leukerig in plaats van spits en geestig te worden. Sommige geestigheden worden minder aanvaardbaar buiten het milieu waar ze thuis horen.

Een bijna onverklaarbare hebbelijkheid van de Hollander is dat hij met en ondanks zijn Calvinistische levensstijl, zo gemakkelijk naar het Franse neigt, waardoor de Vlamingen de indruk kunnen krijgen dat ze door hen in de steek worden gelaten. Is het de invloed van de Hugenoten, de nawerking van het classicisme of eenvoudig het feit dat het Hollands toch nooit wezenlijk bedreigd werd? De Franse tijd heeft bij ons te kort geduurd om een langdurige antipathie tegen de Fransen te bewerken en later is de bewondering van de Franse beschaving blijven bestaan in dezelfde tijd dat de laatste resten van de negentiende-eeuwse verfransing geleidelijk maar zeker, ook in de zuidelijke provincies, worden opgeruimd. Het Frans heeft niet opgekund tegen de toenemende verhollandsing van de Noordnederlandse samenleving. Maar tegelijk trekken duizenden toeristen zonder rancunes Frankrijk binnen. De detectiveromans van Havank zijn een weerspiegeling van deze tendenz.

En dan de ernst in het detectiveverhaal. Havank neemt de ontknoping van de verwickelingen veel minder ernstig dan Ivans. Men kan erover twisten of een te grote dosis humor tot ontarding van het genre moet leiden, maar ieder detectiveverhaal bezit al de kern dat men een moord fantaseert om er ontspanning uit te putten. De moord moet er zijn omdat moet worden aangetoond hoeveel vernuftiger de speurder is dan de misdadiger; hoe zwaarder de misdaad, des te verhevener het vernuft van de detective. Het betreft een abstracte moord, zoals een schaakspel een abstracte veldslag is. Du Perron sprak van het sprookje van de misdaad, waaraan een ander toevoegt: ja, maar het heldendicht van de detective¹³. In de oudere romans blijkt slechts weinig van deernis met het slachtoffer, dat komt pas later, bij de meer psychologische detective aan de orde. Het niet ernstig nemen van de misdaad laat in principe de humoristische versie toe, doch er is een grens die niet overschreden mag worden.

In de twintiger jaren schreef Herman Heyermans in aansluiting bij zijn Falklandjes een koddige detective *De moord in de trein*.

(13) G.Th. Kempe, *Misdaad en misdadiger in de detectiveroman*, in de bundel *Droom en onthulling*, 1948.

Maar dat is eerder een parodie, net als *De avonturen van Bill Clifford* door Godfried Bomans en die van commissaris Poesiat en inspecteur Boyarski, welke Jan de Hartog, onder het doorzichtige pseudoniem Fr. Eckmar, publiceerde onder titels in de trant van: *Spoken te koop* en *Een linkerbeen gezocht*. Dan zijn er de spotbewerkingen van Sherlock Holmes door F. Bordewijk¹⁴. Ten slotte komt deze humoristische tak van detectives echter op een dood spoor terecht. We bereiken misschien het peil van P.G. Wodehouse, maar niet dat van Dorothy Sayers met haar boeiend-geestige Lord Peter Wimsey.

De tegenwoordige Hollandse productie beweegt zich in twee richtingen. De meer serieuze richting van Ivans, Middendorp, Willy Corsari, Defresne e.d. is vlak na de oorlog weer ingeslagen door de voormalige Oostindische ambtenaar W.H. van Eemlandt, die zich op late leeftijd ontpopte als auteur van „romans policiers”, kennelijk onder Franse invloed. De spanning tussen de particuliere detective en de officiële politie is grotendeels opgeheven. In een paar romans speelt de gewezen advocaat Reiziger een hoofdrol, die geen Geoffrey Gill meer van node heeft, maar elders is het de Amsterdamse hoofdcommissaris Van Houthem, die heel veel lijkt op zijn Parijse collega Maigret. Hij mist echter diens knorrige somberheid, slaperigheid en drankzucht. Hij is evenmin humaan als de Fransman, maar in ontstellende mate, wat Mr. Hendriks zo graag had willen zijn, Hollands nuchter en zakelijk. De kalme humor is in deze verhalen ondergeschikt aan de ernst van het verhaal, het relaas over het harde werken van een team politieambtenaren. De sfeer is Amsterdams met af en toe een blik in het Hollandse binnenhuisje, waaruit de telefoon de commissaris van zijn lezende vrouw aan de andere zijde van de haard, wegroept naar zijn harde plicht, op het moment dat hij de klok bijzet en van plan is naar bed te gaan. Dezelfde sfeer die we proeven in de mémoires van werkelijke politiemannen als commissaris Voordewind en de oud-adjutant-rechercheur Groen, waarin het optreden van de hoofdstedelijke politie voor en gedurende de oorlog beschreven wordt. Notities en herinneringen van oerdegelijke Hollandse kleindestanders zonder allure, maar ook zonder blaam. Na Van Eemlandts overlijden in 1955 is een zijner manuscripten *De vijfde trede* door zijn dochter Hella Haasse voltooid en postuum uitgegeven. Volledigheidshalve vermeld ik van de ernstige soort nog *De moord op de plas* van Prof. P. Geyl, dat deze geleerde in 1941 in Buchenwald geschreven heeft en dat een zeer gunstig onthaal vond.

De tweede richting is die van de hard-gekookte detectiveromans

(14) *Mevrouw en meneer Richebois*, 's-Gravenhage 1954.

uit de Verenigde Staten, waarin de detective in zijn strijd met de corrupte politie enerzijds en met de supergangsters anderzijds, verworden is tot een vrijbouter. Om de Amerikanen recht te doen, vergete men niet dat de detectiveroman slechts een gefantaseerde werkelijkheid biedt. Gaat men deze vermeende werkelijkheid naar Europa overplanten, dan krijgt men een dubbel vertekend beeld. De aansluiting kon ontstaan, doordat al in de verzetsliteratuur het motief van de kamp tussen de eerlijke strijder en een corrupte bezettingsoverheid aanvaardbaar geworden was¹⁵.

Een voorbeeld van verzet tegen de burgerlijke orde in het algemeen is een roman die niet tot de detective fiction behoort, maar er elementen aan ontleent n.l. *Eenzaam avontuur* van Anna Blaman (1947). In dit psychologisch concept loopt het verhaal over de detective, als een roman in een roman, evenwijdig met de werkelijke gebeurtenissen, de ontwikkeling van een echtscheiding. De bedrogen en teleurgestelde echtgenoot projecteert zijn gevoelens van onmacht in dagdromen, waarin hij als de detective King een giftmengster — symbool van zijn ontrouwe vrouw — vermoordt. Deze detective wordt dan voorgesteld: cynisch als een moderne duivel, omdat dat nu eenmaal de moderne stijl is¹⁶.

Maar de onontbeerlijke moraal blijft bestaan, want de opvatting van een ridderlijk wreker van onrecht is niet geheel prijs gegeven. Het is wel typerend dat Blaman voor deze gewaagde, als pornografisch gelaakte roman juist de vorm van een detectiveverhaal gekozen heeft, het a-literaire genre dat officieel wordt geminacht en doodgezwegen. Daarmee was de uitdaging aan het strenge Hollandse gezelschapsleven bevestigd, dat in zijn veilige binnenkamers aan de detectiveroman verslaafd is. Het beleeft daarin zijn „eenzame avonturen”, de in een maatschappij van traditionele zeden opgesloten burger vlucht in het sprookje van deze tijd.

Voor de opgroeiende jeugd die in detectiveverhalen werkelijkheidsbeschrijvingen ziet, kan de hard-gekookte soort gevaarlijk zijn. Bij voorbeeld *Oponthoud in Rome* door Joop ten Broek, dat geschreven is in een verzorgd, bijna poëtisch Nederlands. De held is een losgeslagen, jonge Hollandse intellectueel, die na zijn ontslag uit het vreemdelingenlegioen in opdracht van een zonderlinge, internationaal georganiseerde politieinstantie met onorthodoxe methoden een Amerikaanse bende binnen Rome helpt opruimen. Rome... d.w.z. de Via Veneto. Alle ingrediënten zijn aanwezig: de gebruikelijke vecht- en moordpartijen, de danseresjes en vampiermeis-

(15) Jan van Marxveldt, *De drijfjacht van David Napoleon*, 1944, dat uit een opgekropt gemoed overloopt van haat en erotiek.

(16) *Eenzaam avontuur*, Amsterdam 1948, blz. 19.

jes à la Carter Brown, de onburgerlijke verhoudingen, de verdovende middelen, m.a.w. de gepopulariseerde moderne literatuur, zoals die door de brede massa gelezen kan worden.

De doxologie van de detectiveroman is te volgen aan de hand van artikelen welke aan dit onderwerp zijn gewijd. Afgezien van de recensies zijn het er weinig, maar toch meer dan men zou verwachten. Salverda de Grave was op dit terrein wel de eerste. Hij wees op de algemene behoefte aan boeiend verhalende literatuur en op het intellectualisme waardoor de detectiveroman zich van de avonturenroman en de mysterieroman (het spookverhaal) onderscheidt. Karaktertekening leek hem overbodig, maar daarom mag een detectiveverhaal ook nooit langer zijn dan een short story. Wie van het gegeven een roman wil maken, moest bij voorbaat mislukken, zoals onze Ivans, wiens burgerlijke saus alleen maar een truc zou zijn om de echtheid van de historie te suggereren. De lezer mag de eis van realisme niet eens stellen, hij moet bereid zijn mee te spelen, als de toeschouwer bij een toneelvoorstelling, die immers ook een gegeven kader als traditioneel accepteert. Maar alleen bij een Poe en een Chesterton is het genre literaire kunst geworden¹⁷. De leraar Zaalberg schreef in 1938 over de didactische waarde van het detectiveverhaal¹⁸.

Het volledigste overzicht van het probleem geven de drie dialogen van Du Perron, die we al eerder hebben vermeld en bij wie de lofzangen op Chesterton en Dorothy Sayers ontbreken, hij erkent alleen Sherlock Holmes, en een uitvoerige monografie van de Duitser Walter Gerteis, waarvan in 1955 te Rotterdam een Nederlandse vertaling verscheen onder de titel *Op het spoor der detectives*. De Groningse hoogleraar in de theologie Van der Leeuw, bewonderaar van Chesterton en Sayers, constateerde in *De Gids* dat meer dan de helft van zijn collega's aan de detectiveroman verslaafd was. De jurist Kempe legde verband tussen de particuliere detective en de liberale voorkeur voor het particulier initiatief. In het heldendicht van de detective zijn misdaad en misdadiger slechts attributen, zodat het criminologisch van weinig waarde is.

In 1956 vat W.H. Staverman de stand van het onderzoek samen in de streng-wetenschappelijke *Nieuwe Taalgids*. Hij heeft weer prijzende woorden over voor Ivans en kondigt een proefschrift aan over het Nederlandse detectiveverhaal, dat echter bij mijn weten nog niet verschenen is. Wel promoveerde in dat jaar de jurist P.H. de Vries aan de Vrije Universiteit te Amsterdam op een in het Engels gepubliceerd proefschrift met de titel *Poe and after, the*

(17) Vragen des Tijds 1930.

(18) Levende Talen, nummer 99, 1938.

detective story investigated. De Nederlandse productie van het genre kan er voor deze psycho-analyticus, althans bij Ivans, Willy Corsari, Professor Geyl en Van Eemlandt, op z'n gunstigst net mee door. Ze heeft een uitgesproken bourgeois karakter en haalt het niet bij de Engelse. In deze christelijke hoek bepaalt de waardering zich weer tot Poe, Chesterton en Sayers.

Dr. W.H. Nagel van de Leidse universiteit signaleerde als eerste in Nederland de neiging van de lezer om zich te identificeren dan weer met de misdadiger en dan weer met het slachtoffer, zodat het detectieverhaal zou tegemoet komen aan de menselijke behoefte om a-sociaal te zijn zonder de gevolgen daarvan te moeten dragen¹⁹.

Het detectieverhaal is van academisch-intellectuele afkomst, wat in de stijl en taal ervan tot uiting komt. De Hollandse vorm ervan is weinig oorspronkelijk en leunt sterk tegen het Engelse voorbeeld aan, maar vertoont nationale trekken in verteltrant, persoonsbeschrijving en inscenering. Een literair peil wordt niet bereikt, maar ook niet nagestreefd. In zijn degelijke vormen wil de Hollandse detectieveroman ontspanningslectuur bieden met behoud van de vaderlandse, conventionele deugden: eerbaarheid, respect voor het gezag en de gezagsdragers, ontzag voor een door God verordeneerde standenindeling, burgerlijk fatsoen, bezadigde nuchterheid en zelfs onder vrijzinnigheid gecamoufleerde godsdienstzin. Waar de auteur daarmee de draak steekt blijkt hij te parodiëren, de zogenaamde onburgerlijke student volgt slechts het conventioneel patroon van het verzet der zonen tegen hun vaders. Ook die student wordt op den duur een conservatief burger, voor wie de detectieveroman een vakantie in het buitenland betekent en nooit het normale leven van elke dag²⁰.

(19) *Lezend over misdaad*, Tijdschrift voor strafrecht 1953.

(20) Zie overigens *Moord in Moordrecht* van J. Presser, Amsterdam/Brussel 1962.